

TVARUS VARTOJIMAS IR GAMYBA

Tvarus ekonomikos augimas – tai vienas pagrindinių Europos Sąjungos tikslų. Visame pasaulyje trūksta gamtinių išteklių, todėl dabar gamintojų ir vartotojų pagrindiniu uždaviniu tapo siekis mažesnėmis sąnaudomis gauti daugiau. Siekdama įveikti šį uždavinį sparčios klimato kaitos ir didėjančio energijos ir išteklių poreikio sąlygomis ES yra numačiusi daugybę įvairių politikos priemonių ir iniciatyvų, kuriomis siekiama užtikrinti tvarų vartojimą ir gamybą. Jos turėtų padėti pagerinti bendrą produktų aplinkosauginį veiksmingumą per visą jų gyvavimo ciklą, skatinti kokybiškesnių produktų ir gamybos technologijų paklausą ir padėti vartotojams rinktis produktus turint pakankamai informacijos.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 191–193 straipsniai.

LAIMĖJIMAI

A. Tvaraus vartojimo ir gamybos veiksmų planas

2008 m. liepos mėn. Komisija pasiūlė veiksmų ir pasiūlymų, susijusių su tvariu vartojimu bei gamyba ir tvaria pramonės politika, rinkinį ([COM\(2008\)0397](#)), kuriuo siekiama didinti produktų aplinkosauginį veiksmingumą visais jų gyvavimo ciklo etapais, didinti vartotojų sąmoningumą ir tvarių produktų ir gamybos technologijų paklausą, skatinti ES pramonės inovacijas ir atkreipti dėmesį į tarptautinius aspektus. Šie pasiūlymai pagrįsti esama ES politika, pavyzdžiui integruota produktų politika (tai pirmoji politikos sritis, kurioje paminėta ir taip įvairiose Europos politikos srityse oficialiai įtvirtinta gyvavimo ciklo koncepcija), ir ją papildo. Remiantis gyvavimo ciklo koncepcija siekiama nustatyti produktų ir paslaugų gerinimo galimybes ir taip sumažinti poveikį aplinkai ir išteklių naudojimą visais produkto ar paslaugos gyvavimo ciklo etapais (žaliavos, tiekimo grandinės, produktų naudojimas, gyvavimo ciklo pabaiga: šalinimo poveikis ir pakartotinio naudojimo ar perdirbimo galimybės). Tvaraus vartojimo ir gamybos veiksmų planas buvo paskata imtis iniciatyvų šiose srityse: išplėsti Ekologinio projektavimo direktyvos taikymą, persvarstyti Ekologinio ženkle reglamentą, EMAS reglamentą, plėtoti teisės aktus dėl žaliųjų viešųjų pirkimų, Efektyvaus išteklių naudojimo planą ir Ekologinių inovacijų veiksmų planą.

Šios priemonės – tai sudėtinė atnaujintos ES tvaraus vystymosi strategijos dalis. 2009 m. persvarsčius šią strategiją sustiprintas ilgalaikis ES įsipareigojimas spręsti tvaraus vystymosi uždavinius kartu pripažįstant, jog svarbu stiprinti ES

bendradarbiavimą su išorės partneriais, pavyzdžiui pasinaudojant JT inicijuotu Marakešo procesu.

B. Efektyvus išteklių naudojimo Europos planas

Atsižvelgiant į strategijos „Europa 2020“ pavyzdinę iniciatyvą dėl tausaus išteklių naudojimo, kurioje raginama numatyti strategiją, kaip nustatyti vidutinės trukmės ir ilgalaikius efektyvus išteklių naudojimo tikslus ir jų pasiekimo priemones, 2011 m. pradėtas Efektyvus išteklių naudojimo Europos planas. Jame siūlomi išteklių našumo didinimo ir ekonomikos augimo atsiejimo nuo išteklių naudojimo ir jo poveikio aplinkai būdai (žr. faktų suvestinę [2.5.6](#) „Efektyvus išteklių naudojimas ir žiedinė ekonomika“).

C. Ekologinis ženklavimas ir energijos vartojimo efektyvumo ženklavimas

Ženklavimas vartotojui suteikiama svarbi informacija ir taip užtikrinama galimybė rinktis turint informaciją. Savanorišku dalyvavimu grindžiama Europos ekologinio ženklo sistema buvo sukurta 1992 m. siekiant paskatinti įmones teikti rinkai tam tikrus aplinkos apsaugos kriterijus atitinkančius produktus ir paslaugas. Kriterijus nustato ir persvarsto Europos Sąjungos ekologinio ženklavimo valdyba (ESEŽV), kuri taip pat atsakinga už su jais susijusių reikalavimų vertinimą ir tikrinimą. Kriterijai skelbiami Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje. Produktai ir paslaugos, kuriems suteiktas ekologinis ženklas, žymimi gelės logotipu, pagal kurį vartotojai, įskaitant viešojo ir privačiojo sektorių pirkėjus, gali juos lengvai atpažinti. Iki šiol šis ženklas suteiktas plovikliams, prietaisams, popieriaus gaminiams, darbužiams, namų ir sodo reikmenims, tepalams ir paslaugoms, pavyzdžiui, turistų apgyvendinimo paslaugoms. Ekologinio ženklo kriterijai grindžiami ne vienu veiksmu, o tam tikrais tyrimais, kuriuos atliekant nagrinėjamas produkto ar paslaugos poveikis aplinkai visu jo gyvavimo ciklu. 2008 m. persvarstant Ekologinio ženklo reglamentą (EB) Nr. 66/2010 siekta nustatyti taisykles, kurias taikant reikėtų mažiau sąnaudų ir biurokratijos, ir taip skatinti naudotis šia savanorišku dalyvavimu grindžiama ekologinio ženklo sistema.

2017 m. birželio 30 d. Komisija pateikė Ekologinio ženklo reglamento vertinimo (tinkamumo patikros) išvadą. Ji nustatė, kad reglamentas yra svarbus, iš esmės nuoseklus ir teikia ES pridėtinę vertę. Tačiau ji taip pat padarė išvadą, kad reglamentas yra iš dalies efektyvus (nes juo galima užtikrinti didesnę ženklo turinčių produktų aplinkosauginį veiksmingumą, bet kriterijai gali būti netinkami ir kai kurių rūšių produktai vis dar ženklavami retai) ir iš dalies veiksmingas (kadangi atitiktis sąnaudoms tam tikrais atvejais gali būti kliūtis dalyvauti). Direktyvoje 92/75/EEB nustatyta ES masto buitinių prietaisų energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo sistema, pagal kurią etiketės ir informacija, pateikiama brošiūrose apie gaminį, suteikia potencialiems vartotojams energijos vartojimo normas pagal visus turimus modelius. 1995 m. pradėtas naudoti ES energijos vartojimo efektyvumo ženklas – tai plačiai pripažįstamas rodiklis, į kurį atsižvelgia gamintojai ir vartotojai. 2010 m. birželio mėn. persvarstyta Energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo direktyva (2010/30/EB) siekiant išplėsti jos taikymo sritį, kad ji apimtų daugiau produktų, įskaitant energiją vartojančius ir kitus su energija susijusius gaminius. 2015 m. liepos 15 d. Komisija pasiūlė grįžti prie vienos ženklavimo A–G skalės. Nauji energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo reikalavimai atskiroms produktų grupėms sukurti pagal 2017 m. liepos 4 d. Reglamentą (ES) 2017/1369, kuriuo nustatoma energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo sistema ir panaikinama

Direktyva 2010/30/ES. Konkrečiai, nuo 2021 m. penkių gaminių grupių (šaldytuvai, indaplovės, skalbyklės, televizoriai ir lempos) etikečių skalė bus pakeista: pavyzdžiui, energijos vartojimo efektyvumo klasė „A+++“ pakeitus skalę taps „B“ klase, nors suvartojamas energijos kiekis nepasikeis. Iš pradžių A klasė bus tuščia, siekiant ją vėliau naudoti energiją efektyviau naudojantiems modeliams. Taip vartotojams bus lengviau atskirti, kurie gaminiai naudoja mažiausiai energijos.

D. Ekologinis projektavimas

Ekologinio projektavimo direktyva užtikrinami produktų techniniai patobulinimai. Direktyva 2005/32/EB sukuriama energiją vartojantiems gaminiams taikytinų ekologinio projektavimo reikalavimų nustatymo sistema ir iš dalies keičiamos direktyvos 92/42/EEB, 96/57/EB ir 2000/55/EB dėl energijos vartojimo efektyvumo reikalavimų tokiems gaminiams kaip katilai, kompiuteriai ir televizoriai. Komisija, laikydama komiteto procedūras, priėmė kelias 2005 m. direktyvos įgyvendinimo priemones. 2005 m. direktyva buvo persvarstyta 2009 m. (Direktyva 2009/125/EB) ir išplėsta jos taikymo sritis, kad apimtų su energija susijusius gaminius, o ne tik energiją vartojančius gaminius. Su energija susiję gaminiai patys energijos nevartoja, tačiau jie daro netiesioginį poveikį energijos suvartojimui, pvz., vandenį naudojančios įrenginiai, langai ir izoliacinės medžiagos. 2012 m. Komisija paskelbė Direktyvos 2009/125/EB peržiūrą ir padarė išvadą, kad nėra būtinybės skubiai persvarstyti Ekologinio projektavimo direktyvą ar išplėsti jos taikymo sritį, kad ji apimtų ir su energija nesusijusius gaminius.

E. Aplinkosaugos vadyba ir auditas (EMAS)

EMAS – tai valdymo priemonė, suteikianti įmonėms ir kitoms organizacijoms galimybę įvertinti savo aplinkosauginį veiksmingumą, teikti apie jį ataskaitas ir jį tobulinti. Šia sistema įmonės galėjo naudotis nuo 1995 m., tačiau ribotai, nes iš pradžių ji buvo prieinama tik pramonės sektorių įmonėms. Tačiau nuo 2001 m. EMAS gali naudotis visų ekonomikos sektorių įmonės, įskaitant viešąsias ir privačiąsias paslaugas teikiančias įmones. 2009 m. EMAS reglamentas ((EB) Nr. 1221/2009) buvo persvarstytas ir iš dalies pakeistas siekiant labiau paskatinti organizacijas registruotis EMAS. Persvarsčius EMAS reglamentą buvo pagerintas sistemos taikomumas ir patikimumas ir padidintas jos matomumas bei aprėptis. 2017 m. EMAS reglamento I, II ir III priedai buvo iš dalies pakeisti, kad į juos būtų įtraukti pakeitimai, susiję su standarto ISO 14001:2015 peržiūra. Reglamentas (ES) 2017/1505, kuriuo iš dalies keičiami šie priedai, įsigaliojo 2017 m. rugsėjo 18 d.

F. Žalieji viešieji pirkimai (ŽVP)

ŽVP – tai savanoriškumu grindžiama politika, kurią vykdant remiamos valdžios institucijos, perkančios mažesnę poveikį aplinkai darančius produktus, paslaugas ir darbus. Pastaraisiais metais ŽVP koncepcija sulaukė plataus pripažinimo kaip naudinga priemonė, padedanti skatinti labiau aplinką tausojančių produktų ir paslaugų rinką ir mažinti valdžios institucijų veiklos poveikį aplinkai. Nacionaliniai veiksmų planai – tai priemonė, kuria pasinaudodamos valstybės narės atlieka žaliuosius viešuosius pirkimus. 2004 m. priimtose dvi viešųjų pirkimų direktyvos (direktyvos 2004/18/EB ir 2004/17/EB) buvo pirmos direktyvos, kuriose konkrečiai nurodyta galimybė į sutarties skyrimo procesą įtraukti su aplinka susijusius aspektus, pavyzdžiui, numatant aplinkosauginius reikalavimus techninėse specifikacijose, ekologinių ženklų naudojimą

ar taikant aplinkosauginiais aspektais pagrįstus sutarties skyrimo kriterijus. 2014 m. vasario mėn. kaip viešųjų pirkimų reformos rinkinio dalis pagal Bendrosios rinkos aktą priimtos trys direktyvos: 2014/24/ES (pirminė direktyva), 2014/25/ES (Komunalinių paslaugų direktyva) ir 2014/23/ES (Koncesijų direktyva), kuriomis supaprastinamos atitinkamos procedūros pagerinant įmonių sąlygas kurti inovacijas ir skatinant plačiau vykdyti žaliuosius viešuosius pirkimus. Taigi taip remiamas perėjimas prie efektyvaus išteklių naudojimo ir mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos.

2008 m. Komisija paskelbė komunikatą „Viešieji pirkimai geresnei aplinkai užtikrinti“ ([COM\(2008\)0400](#)), kuriame nurodoma daugybė priemonių, kurių reikėtų imtis siekiant paremti valstybių narių ir pavienių perkančiųjų organizacijų vykdomus žaliuosius viešuosius pirkimus. Todėl buvo parengti ES žaliųjų viešųjų pirkimų kriterijai laikantis savanoriškumu grindžiamo požiūrio į žaliuosius viešuosius pirkimus. Iki šiol paskelbtas 21 ŽVP kriterijų rinkinys – šie rinkiniai skirti konkreitiems sektoriams, kaip antai transporto, biuro IT įrangos, valymo produktų ir paslaugų, statybos, šiluminės izoliacijos ir sodo reikmenų bei paslaugų.

G. Ekologinių inovacijų veiksmų planas (EcoAP)

2011 m. Komisijos inicijuotas Ekologinių inovacijų veiksmų planas pakeitė savo pirmąją – Aplinkosaugos technologijų veiksmų planą (ATVP) ([COM\(2004\)0038](#)) – ir yra grindžiamas vykdant pastarąjį planą įgyta patirtimi. Aplinkosaugos technologijų veiksmų planu siekta skatinti kurti aplinkosaugos technologijas ir jomis naudotis, taip pat didinti Europos konkurencingumą šioje srityje.

Ekologinių inovacijų veiksmų planas daugiausia yra susijęs su pavyzdine iniciatyva „Inovacijų sąjunga“ pagal strategiją „Europa 2020“. Juo siekiama, kad inovacijų politikoje didesnis dėmesys būtų skiriamas ekologiškoms technologijoms ir inovacijoms, ir norima pažymėti aplinkosaugos politikos, kaip ekonominio augimo veiksnio, svarbą. Plane taip pat atkreipiamas dėmesys į konkrečias ekologinių inovacijų kliūtis ir galimybes, visų pirma į tas, kurios neištrauktos į bendresnę inovacijų politiką.

Ekologinių inovacijų veiksmų planas – tai plati politinė programa, kuri gali būti finansuojama iš įvairių šaltinių. 2014–2020 m. pagrindinis paramos šaltinis bus programa „Horizontas 2020“. Kiti paramos šaltiniai – Europos struktūriniai ir investicijų fondai, pavyzdžiui, Europos regioninės plėtros fondas, aplinkos ir klimato politikos programa LIFE, programa COSME ir bendroji žemės ūkio politika. Didelė dalis finansavimo, kuriuo gali pasinaudoti ekologinėmis inovacijomis pasižyminčios įmonės, bus teikiama taikant naujas finansines priemones, kurias sukūrė Komisija, siekdama joms pasiūlyti skolos ir nuosavo kapitalo priemonių.

Pastaraisiais metais daugelis Ekologinių inovacijų veiksmų plano tikslų buvo susieti su žiedinės ekonomikos – ekonomikos, kuri mokosi iš gamtos nesudaryti jokių atliekų – koncepcija. Ekologinės inovacijos yra labai svarbios siekiant įgyvendinti daugelį žiedinės ekonomikos aspektų: pramonės simbiozę arba ekologiją, principą „per visą gyvavimo ciklą“, naujus, novatoriškus verslo modelius ir kt. (taip pat žr. faktų suvestinę [2.5.6 „Efektyvus išteklių naudojimas ir žiedinė ekonomika“](#)).

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas ne kartą nurodė, kad pritaria Tvaraus vartojimo ir gamybos veiksmų planui ir jo sudėtinėms dalims. 2009 m. persvarstant Ekologinio projektavimo direktyvą Parlamentui pavyko užtikrinti, kad būtų patobulinta gyvavimo ciklo analizės koncepcija ir visų pirma efektyvaus išteklių ir medžiagų naudojimo samprata. Parlamentui taip pat pavyko užtikrinti, kad būtų įtrauktos išsamios nuostatos dėl mažųjų ir vidutinių įmonių ir vartotojų informavimo. Be to, Parlamentas aktyviai pritarė tam, kad direktyvos taikymo sritis būtų išplėsta siekiant apimti ir su energija susijusius produktus.

Parlamentas taip pat atliko svarbų vaidmenį palaipsniui įtraukiant nuostatas, pagal kurias viešųjų pirkimų direktyvose numatyta žalesnių viešųjų pirkimų galimybė. Paskutinį kartą persvarstant viešųjų pirkimų direktyvas (persvarstytos direktyvos priimtos 2014 m.) Parlamentas, be kita ko, pritarė tam, kad sutarties skyrimo procedūroje būtų numatytas naujas ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo (MEAT) kriterijus. Taigi valdžios institucijos galės daugiau dėmesio skirti kokybei, aplinkosaugos aspektams, socialiniams aspektams ir inovacijoms ir toliau atsižvelgdamos į perkamo objekto kainą ir gyvavimo ciklo sąnaudas.

2006 m. sausio 24 d. Parlamentas pasirašė EMAS pareiškimą, kuriame įsipareigojo užtikrinti, kad jo veikla atitiktų geriausią esamą aplinkosaugos vadybos praktiką. 2007 m. Parlamentui išduotas atitikties ISO 14001.2004 standartams sertifikatas ir jis įregistruotas EMAS. Parlamentas taip pat vykdo žaliuosius viešuosius pirkimus.

2013 m. spalio 17 d. rezoliucijoje jis palankiai įvertino Ekologinių inovacijų veiksmų planą. Parlamentas atkreipė dėmesį galimą ekologinių inovacijų sinergijos poveikį kuriant tvarias darbo vietas, saugant aplinką ir mažinant ekonominę priklausomybę. Taip pat rezoliucijoje pabrėžiama, kad ekologinės inovacijos yra kompleksinė politikos sritis ir kad būtina ekologines inovacijas įtraukti į visas politikos sritis. Taigi Parlamentas palankiai įvertino ekologinių -inovacijų finansavimo galimybes pasinaudojant programomis „Horizontas 2020“, COSME, LIFE ir bendra žemės ūkio politika ir pabrėžė naujų ES finansinių priemonių vaidmenį remiant pavyzdines iniciatyvas „Inovacijų Sąjunga“ ir „Tausiai išteklius naudojanči Europa“ pagal strategiją „Europa 2020“.

Per derybas dėl 2014–2020 m. daugiametės finansinės programos Parlamentas ragino padidinti ilgalaikį ES biudžetą atsižvelgiant į Europos 2020 m. tvaraus augimo ir darbo vietų kūrimo strategijoje numatytus plataus užmojo tikslus. Per derybas dėl konkrečių programų Parlamentui pavyko užtikrinti, kad ekologinės inovacijos būtų įtrauktos į investavimo prioritetus, finansuojamus iš Europos regioninės plėtros fondo.

Be to, 2017 m. birželio 13 d. Parlamentas priėmė teisėkūros rezoliuciją dėl buitinių prietaisų energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo skalės supaprastinimo, nustatant skalę nuo A iki G, pagal kurią vartotojai gali rinktis produktus, kuriais mažinamas energijos suvartojimas ir sąskaitos už energiją.

2017 m. liepos 4 d. rezoliucijoje „Ilgesnė gaminių naudojimo trukmė: nauda vartotojams ir įmonėms“ Parlamentas paragino Komisiją pagerinti informacijos apie gaminių ilgaamžiškumą teikimą apsvarstant galimybę sukurti savanorišką Europos ženklą,

kuriame visų pirma būtų nurodytas gaminio ilgaamžiškumas, ekologinio projektavimo ypatybės, naujovinio galimybės atsižvelgiant į techninę pažangą ir pataisomumas.

2017 m. birželio mėn. Parlamentas paskelbė analitinį ŽVP tyrimą, kuriame nagrinėjamas dabartinis ŽVP naudojimas ir galimybės ES, atsižvelgiant į Komisijos parengtą ES žiedinės ekonomikos veiksmų planą. Šiame tyrime aptarta aplinkosauginė nauda piliečiams, taip pat teigiamas ŽVP poveikis užimtumui ir visai Europos Sąjungos ekonomikai. Taip yra dėl to, kad Europos šalyse viešajame sektoriuje yra daugiau kaip 25 proc. visų darbo vietų. Daugiau kaip 250 000 Sąjungos valdžios institucijų kiekvienais metais išleidžia 14 proc. BVP paslaugoms, darbams ir prekėms pirkti. Vykdydamos viešųjų pirkimų politiką, valdžios institucijos gali reikšmingai prisidėti prie žiedinės ekonomikos pirkdamos ekologiškesnius produktus ir energiją, gerindamos funkcinį gaminių naudojimą ir pakartotinį naudojimą, taip pat skatindamos didelės vertės perdirbimą.

Georgios Amanatidis
05/2019

